

Trondheimskonfirmanter deltok på rollespillet «Jaget av Gestapo» på Hegra festning tidlig i vår. Her blir hver og en identifisert og registrert av uniformskledde vakter. [KLIKK PÅ BILDET FOR Å SE HELE BILDESERIEN ETTER HVERANDRE.](#) FOTO: Eivind Skorstad

Levende historie for konfirmanter

Rollespillet «Jaget av Gestapo» tar humanistiske konfirmanter 72 år tilbake i tid. Å oppleve Norge som nazistisk diktatur gjør inntrykk på ungdommene.

Trine Harbak

Publisert: 12.09.2014 kl 11:41
Sist oppdatert: 17.09.2014 kl 11:23

NØKKEWORD

rollespill Humanistisk konfirmasjon

FAKTABOKS

Rollespill i konfirmasjonsundervisningen

Omkring halvparten av Human-Etisk Forbunds rundt 9000 konfirmanter deltar på rollespill i løpet av konfirmasjonskurset.

De to store flyktningrollespillene «På flukt» og «Camp Refugee» i regi av henholdsvis Røde Kors og Refugee Norge, er de desidert største. I dette rollespillet blir ungdommene gitt identiteten som for eksempel sudanske flyktninger som forsøker å komme seg ut av eget land og til Norge.

I Bergen har Human-Etisk Forbund prøvd ut et annet rollespillkonsept, «Opp av asken», utarbeidet av Tidsreiser. [Fri tanke overvar da spillet ble test-arrangert](#) for voksne deltagere i fjor.

Rollespillet «[Jaget av Gestapo](#)» har vært arrangert for konfirmanter i Hallingdal, Hurum og Røyken og Trondheim.

Human-Etisk Forbund har med hjelp av eksterne konsulenter evaluert sin bruk av rollespill i konfirmasjonskursene. Fritanke.no vil følge opp resultatet når det foreligger tilgjengelig.

«Pust inn, pust ut!». 112 ungdommer ligger på gulvet. Det er bare de blå sko-overtrekkene som vitner om at årstallet egentlig er 2014. «Alt som har med 2014 å gjøre legger vi tilbake.» Det er historieforteller Torgrim Mellum Stene som snakker. Ikledd tidsriktige kostymer forlater de nåtiden og går inn i rollen som flyktninger på vei til arbeidstjeneste ved Hegra festning.

Tilbake til 1942

Tusenvis av humanistiske konfirmanter har gjennomgått «På flukt» og «Camp Refugee» – rollespill som lar ungdommene spille rollen som mennesker på flukt i 24 timer. «Jaget av Gestapo» vil også gi konfirmanter opplevelsen av og forståelsen for det å være flyktning. Men her tas ungdommene med tilbake til året 1942. I en historisk, men ikke helt korrekt setting:

Motstandsbevegelsen Milorg har klart å infiltrere Hegra arbeidsleir og har innkalt flyktninger til tjeneste en dag for tidlig, i håp om å klare å løse dem over grensa til Sverige. Arbeidsleiren er i spillet opprettet av den nazistiske okkupasjonsmyndigheten for dels å spre nazistiske holdninger, dels å få gjort manuelt arbeid og dels for å danne grunnlaget for noe de ønsker en dag skal bli Norges nye hær. Leiren er strengt bevoktet, og Milorgs plan går i vasken når Gestapo kommer på inspeksjon. Vi får da en situasjon med 112 ungdommer, samtlige uten lovlig alibi, en gjeng svært mistenksomme Gestapo-soldater og et arbeidstjenestemannskap man ikke vet om man kan stole på. Med andre ord, en ikke helt vanlig dag på konfirmasjonsleir.

“ ... en ikke helt vanlig dag på konfirmasjonsleir.

Selv journalist og fotograf har fått utdelt tidsriktige klær, og det blir gitt streng beskjed om at innenfor festningens murer er en ordre en ordre, uavhengig av pressekort og teleskoplinse.

Voktet av uniformerte soldater

En gruppe konfirmanter står på rekke og blir drillet i nazihilsen, noen andre frakter tømmerstokker, alt under oppsyn av tungt bevæpnede vakter. En myndig Gestapo-offiser overvåker det hele, og gir klar beskjed om hva

Torgrim Mellum Stene tar konfirmanter fra Trondheim med på en tidsreise 72 år tilbake under «innrolling» på Hegra barneskole i Stjørdal utenfor Trondheim. FOTO: Eivind Skorstad

Arbeidsleir: Ungdommene ble satt i hardt kroppsarbeid. FOTO: Eivind Skorstad

som er forventet av dem. Inne i brakka foregår det ideologisk opplæring. Noen av ungdommene pekes ut og stilles opp på en egen rekke, som blir ført vekk av en gruppe soldater. Vi følger etter.

“ Noen av ungdommene pekes ut og stilles opp på en egen rekke.

Det som møter oss er en stor murport. Over porten henger det karakteristiske flagget, som på en måte vaier selv om det er vindstille. De føres inn gjennom betongdørene. Alt er strengt bevoktet av uniformerte kvinner og menn, som ikke leer så mye som et øyenbryn når vi passerer. Dette er Hegra festning, bygd mellom 1908 og 1910 med tanke på eventuelle angrep fra Sverige etter unionsoppløsningen. Den siste festningen i Sør-Norge til å overgi seg til tyskerne under andre verdenskrig. Fra taket i de mørke steingangene henger kalkstalaktitter, og det høres skrik og tunge, bestemte, skritt.

Gestapo-avhør

Grottegangene er kun opplyst av sterke avhørslamper, og i rommene vi passerer sitter ungdommer i avhør, eller de står vendt med hodet mot veggen – helt stille.

Når en kvinnelig soldat kommanderer meg til å stille meg opp inntil veggen, er det umulig ikke å berøres av en økende puls og kriblingen av adrenalin som sprer seg i kroppen. Jeg skjønner at jeg gjør lurt i å følge ordre. Til den distinkte lyden av militærstøvler mot betonggulv føres jeg «Til høyre! Til venstre! Schnell!», og inn på et lite rom, hvor den tyske soldaten ber meg vise mine ID-

Konfirmanter eskorteres til avhør av gestapo-offiser og soldater. Kostymene er utlånt av Foreningen Levende Historie. FOTO: Eivind Skorstad

Inne i grottegangene på Hegra festning ble konfirmantene ført til autentiske avhørsrom, slik de så ut i 1942. FOTO: Eivind Skorstad

papirer. Som papirløs, undercover journalist er det med et nødskrik jeg får slippe ut.

“ *Noen står i ring og diskuterer hva de har vært med på, men de aller fleste ligger på gulvet og sier ikke stort.*

Når spillet på festningen er over, samles konfirmantene til debriefing og samtale rundt det de nettopp har vært med på. Det er en sliten gjeng som klynger seg sammen på gulvet i gymsalen på Hegra barneskole. Fra klokka halv elleve til klokka tre har de vært i krig. Noen står i ring og diskuterer hva de har vært med på, men de aller fleste ligger på gulvet og sier ikke stort. Fire og en halv time i krig krever endel energi.

Hva har så dette med humanistisk konfirmasjon å gjøre?

Hva vi lærte

Human-Etisk forbunds lokallag i Trondheim har slagordet «Tenk selv! Du skal tro at du er noe.» Kanskje er det akkurat dette som er hovedessensen i denne fortellingen. Hvorfor var det ingen som tenkte selv og gjorde opprør? Konfirmantene var jo i overtall, og kunne etter alt å dømme utmanøvrert «de tyske soldatene» uten alt for mye om og men. Men var det i det hele tatt rom for opprør?

Det er lett å se for seg hvordan man i nødssituasjoner skal handle rasjonelt og modig, men da den tyske soldaten kommanderte meg inn mot vegg, var det noe helt annet enn modige og rasjonelle tanker som gikk gjennom hodet mitt. «Gjør som hun sier!». Hun kunne uten problem ha bedt meg utføre alle slags arbeidsoppgaver, - nesten hva som helst. Når hadde jeg sagt stopp? Når hadde spillet gått så langt at jeg hadde brutt ut av rollen og ikke ville være med lenger? Og hva om jeg aldri hadde hatt muligheten til å bryte karakteren?

Hver dag, over hele verden, opplever mennesker at dette ikke er et spill, men blodig alvor, - at skrikene de hører er fra deres nærmeste, og at skuddene er lyden av noen de aldri får se igjen.

I fire og en halv time fikk konfirmantene føle på en simulert frykt. Og selv om dette bare var et skuespill, gir det kanskje likevel et større grunnlag til å kunne tolke verden, og forstå hva det er som får mennesker til å handle som de gjør, eller hva som gjør at vi lar være å handle. Kanskje kan dette få konfirmantene til å vise en takknemlighet ovenfor de mulighetene vi har som frie

Journalisten og en medfange venter nervøse på å komme inn til avhør nede i festningsgrottegangene. FOTO: Eivind Skorstad

Inngangen til Hegra festning, med statuen av major Hans Reidar Holtermann i forgrunnen. Flagget er heist for anledningen. FOTO:

mennesker, og innse at vi som lever i trygghet og fred kan, og bør, stå opp mot urett som rammer de som ikke kan stå opp for seg selv.

Eivind Skorstad

Verden er i stadig endring, og det er vi som har mulighet til å endre den.

Kenneth Aar er opphavsmann og organisator av rollespillet «Jaget av Gestapo». Han er også vara til Human-Etisk Forbunds hovedstyre og har vært aktiv i Human-Etisk Forbund i Buskerud. FOTO: Dan-Raoul Husebø Miranda

BRUKER ANDRE VERDENSKRIG-REALISME FOR Å FORMIDLE VERDIER

– I noen situasjoner må man bare ta det helt ut. Og etterpå må man liksom spy litt i munnen.

Skuespiller, opphavsmann og en av organisatorene av rollespillet, Kenneth Aar, har mye erfaring med «laiving», improvisert teater, men legger ikke skjul på at rollen som tysk nazi-kommandør har bismak. Han har med seg en gjeng rutinerne improvisatører, som er godt vant med å spille rundt de situasjonene som oppstår. Dette gir konfirmantene en opplevelse av å være til stede i noe som skjer der og da, selv om settingen likevel er tidfestet 72 år tilbake. Sammen prøver de å gi ungdommene en opplevelse av frustrasjon og fangenskap, hjelpsløshet og urettferdighet.

– Målet er å gi ungdommene et unikt innblikk i forholdene under andre verdenskrig. Rollespillet setter

deltakerne i situasjoner hvor de må ta vanskelige valg, og hvor de deretter får oppleve hvilke konsekvenser valgene har. Slik får ungdommene en unik mulighet til å se verden fra et annet synspunkt og dermed forsterke sine holdninger til toleranse og rettferdighet, mener Aar.

Rollespillet er laget for å gi ungdommene en realistisk, men likevel forenklet, opplevelse av de problemer som oppstår på grunn av hat, uvitenhet, fremmedfrykt og rasisme.

– Når spillet er ferdig går vi gjennom hva ungdommene har opplevd og fokuserer på de opplevelsene de har hatt. Vi reflekterer over valgene de tok og snakker om hva de kan ta med seg videre som gode erfaringer. Vi snakker også om hvorvidt de ville gjort noe annerledes dersom de hadde opplevd det samme en gang til.

“ – *Vi reflekterer over valgene de tok og snakker om hva de kan ta med seg videre som gode erfaringer.*

Human-Etisk Forbund har lang erfaring i bruk av rollespillene «På flukt» og «Refugee», der konfirmantene spiller rollen som flyktninger i 24 timer.

– *På hvilken måte er dette rollespillet annerledes enn disse?*

– «Camp Refugee» og «På flukt» er også gode opplegg for konfirmanter. «Jaget av Gestapo» skiller seg fra disse ved sitt fokus på innlevelse og ikke minst realisme. Spillet kjøres med realistiske spesialeffekter og holder en kostyme-teknisk høy standard. Alle skuespillere som ungdommene møter har kostymer og utrustning fra 1942. Ved å ha rollespillet i en kort og konsentrert sekvens, sikres deltakerne en intens og uforglemmelig opplevelse, svarer Aar.

«Jaget av Gestapo» er et ganske nytt rollespill, som ble gjennomført første gang i 2012. Mens det i Hallingdal ble gjennomført som et rollespill der deltagerne gikk gjennom en løype, var trondheimskonfirmantene nesten 600 stykker og spillet måtte gjennomføres på en annen måte.

– Det store antallet deltakere gjorde at vi måtte kjøre en annen variant av spillet, som vi kaller «statisk utgave». Dette fordi deltakerne befinner seg på et avgrenset område under hele spillet. Dermed ble det nødvendig å endre bakgrunnen i spillet en del. I denne utgaven spilte deltakerne ungdom som er kalt inn til Arbeidstjenesten (AT), en halvmilitær organisasjon som drev med manuelt arbeid i landbruket, skogbruket og for byggebransjen. Det var også en del overbeviste nazister i AT, men ikke mer enn at den ble betegnet som en ikke-nazistisk organisasjon i rettsoppgjøret etter krigen. Den kanskje største faren i manges øyne var at AT skulle bli brukt som en slags rekruttskole for videre tjeneste i Waffen-SS.

– Spilledeltagerne måtte gjennom teambuilding, militær drill og «ideologisk opplæring» i et miljø som ga følelsen av hvordan ideologien i en totalitær stat påvirker alt og alle. Samtidig hadde Gestapo etablert en forhørsentral i det mørke og gufne fjellanlegget i Hegra festning. Tilsammen ga spillet et inntrykk av hvordan det var å leve i et nazistisk diktatur som Norge var under krigen.

Aar forklarer at den varianten trondheimskonfirmantene gjennomførte er mer fokusert på opplevelsen av diktaturet enn på å gjøre konkrete valg der og da.

– Derfor får man også mer læringsutbytte ut av spillet ved å ha samtaler med deltakerne i forkant og spesielt i etterkant. Et eget veiledningshefte for kursholdere er under utarbeidelse.

– *Har du forståelse for at noen reagerer på at det er litt voldsomt med bruk av nazieffekter?*

– Vi har hatt mange runder om dette, både internt og med våre kunder, lokallagene i Human-Etisk Forbund. Realismen og muligheten for innlevelse i spillet er en av hovedårsakene til at vi har strenge

krav og rutiner i forbindelse med gjennomføringen. For eksempel varer selve spillet bare fire timer og gjennomføres på dagtid. Deltakerne får alltid mat rett før og rett etter spillet. Vi går igjennom hva de kan forvente under spillet, og vi gir deltakerne flere muligheter til å styre intensiteten i spillet selv og øver på dette med dem i forkant. Dette er en av de viktigste sikkerhetsventilene vi har. Etter at spillet er ferdig har vi en grundig gjennomgang om hva som skjedde under spillet. Til slutt går vi igjennom hvorfor det de opplevde er aktuelt den dag i dag. Vi viser og forteller om mange av de konfliktene som millioner av mennesker opplever i vår egen tid.

Marit Wæhre er kursleder for humanistiske konfirmanter i Trondheim og hadde med seg sine konfirmanter på rollespillet «Jaget av Gestapo». FOTO: privat

– EN OPPLEVELSE TIL ETTERTANKE FOR KONFIRMANTENE

Marit Wæhre er en av konfirmasjonskurslederne som hadde sine konfirmanter på rollespillet på Hegra. Hun forteller at det var ulike forventninger blant ungdommene i forkant.

– Noen gledet seg veldig, mens andre synes det var litt kjedelig å måtte stå opp så tidlig på en lørdag eller søndag og bruke såpass mye tid på det.

Wæhre forteller at de snakket en del om rollespillet på kurskvelder i ettertid, både om hva de hadde opplevd og hva de syntes om det. Reaksjonene på spillet var ulike.

– Noen fortalte at de syntes det var kult, noen sa at de synes det var spennende, noen syntes det var trist å kjenne på hvordan folk hadde det under andre verdenskrig.

Wæhre hadde også konfirmanter som valgte å ta pause underveis i spillet.

– Da jeg pratet med dem fortalte de at de valgte å ta pause fordi de ble så triste og sinte på at noen har hatt det på denne måten for ikke så veldig lenge siden. Jeg er stolt over at konfirmanter har den empatien som de viste under rollespillet.

Hun forteller at de fleste av hennes konfirmanter gjennomgikk «Gestapo-avhør» i rollespillet, og dette var det som gjorde størst inntrykk på de fleste. I den settingen følte de presset og dilemmaet ved kanskje å måtte tyste på andre for selv å slippe videre ubehagelige avhør.

“ – *Alt i alt var vel alle konfirmantene jeg fikk snakket med i ettertid fornøyde med opplevelsen.*

– Alt i alt var vel alle konfirmantene jeg fikk snakket med i ettertid fornøyde med opplevelsen. Selvsagt, som med forventningene, var det blandet hvorvidt rollespillet hadde en effekt på konfirmantene, men jeg tror alle dannet seg noen tanker om hvordan livet var for mange på den tiden.

Wæhre har ikke erfaring fra andre rollespill med konfirmanter, og understreker at hun ikke kan uttale seg om dette rollespillet i forhold til dem.

– Men vi har hatt andre aktiviteter for konfirmantene som erstatning for tidligere rollespill, og jeg vil si at dette rollespillet har i mye større grad enn disse vært en opplevelse som bidrar til ettertanke på mange av de temaene som vi går igjennom på kurskveldene.
